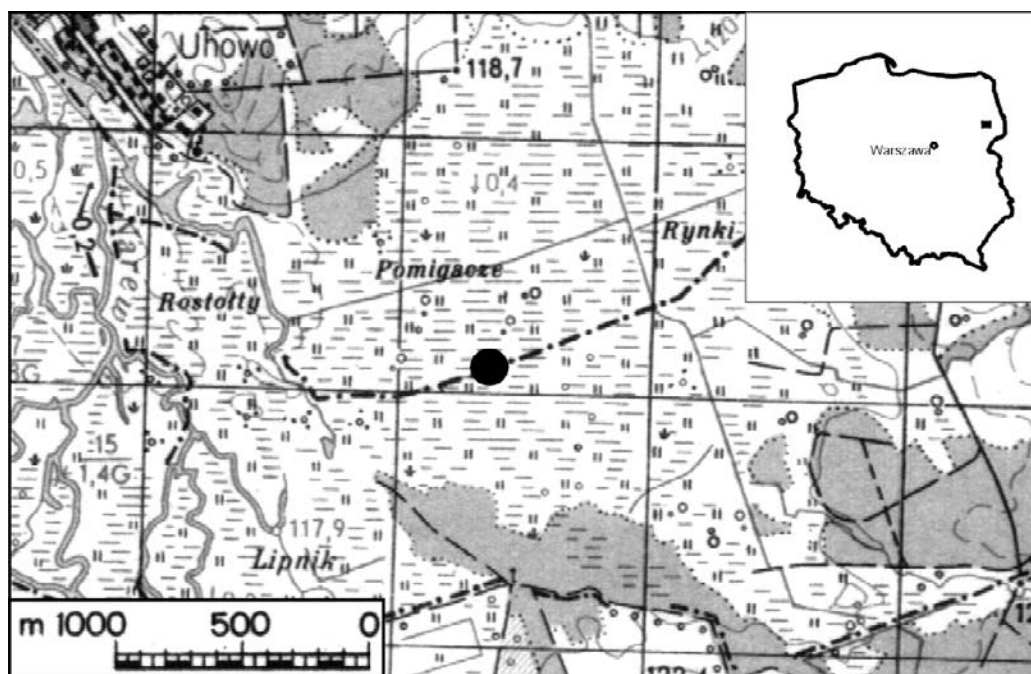

Nowe stanowisko *Gladiolus imbricatus* (Iridaceae) w Dolinie Górnej Narwi (Narwiański Park Narodowy)

W 2009 r. zostało odkryte nowe stanowisko *Gladiolus imbricatus* L. (mieczyka dachówkowego) w Dolinie Górnej Narwi na Nizinie Północnopodlaskiej. Stanowisko zlokalizowane jest w południowej części Narwiańskiego Parku Narodowego, w uroczysku Rynki (na południowy-wschód od miejscowości Uhowo) (Ryc. 1).

Ryc. 1. Lokalizacja nowego stanowiska *Gladiolus imbricatus* L. w Dolinie Górnej Narwi

Fig. 1. New locality of *Gladiolus imbricatus* L. in the Upper Narew Valley

Gladiolus imbricatus to gatunek o zasięgu środkowoeuropejskim (wschodnim) (HULTÉN & FRIES 1986), uzyskujący w wielu krajach środkowej i wschodniej Europy status gatunku chronionego i zagrożonego wyginięciem (SCHNITTLER & GÜNTHER 1999). W Polsce jest rozpowszechniony na niżu i w niższych położeniach górskich; zwłaszcza na południu kraju występują liczne stanowiska tego gatunku (ZAJĄC & ZAJĄC 2001). W ciągu ostatnich 20 lat ich liczba wyraźnie zmalała. W wielu regionach kraju *G. imbricatus* trafił na listę gatunków zagrożonych (ŻUKOWSKI & JACKOWIAK 1995; JAKUBOWSKA-GABARA & KUCHARSKI 1999; GŁOWACKI i in. 2003; MARCINIUK i in. 2003; NOWAK i in. 2008). Na obszarze województwa podlaskiego *G. imbricatus* występuje rzadko i ma status gatunku zagrożonego (kategoria EN; SOKOŁOWSKI & WOŁKOWYCKI 2004). Największa, licząca setki osobników populacja, występuje na Równinie Kurpiowskiej w dolinie Pisy między miejscowościami Samule i Pupki (T. Gruzewska 2004 npbl., potwierdzone przez B. Matowicką 2008 npbl.).

Na Nizinie Północnopodlaskiej gatunek znany jest zaledwie z kilku opublikowanych stanowisk (por. ZAJĄC & ZAJĄC 2001), notowany był w Kotlinie Biebrzańskiej (WERPACHOWSKI 2000, 2005), w Puszczech Knyszyńskiej (KAMOCCI i in. 2000) i Białowieskiej (CZERWIŃSKI 1967; SOKOŁOWSKI 1995) oraz w dolinie Nurca (Rudka koło Brańska) (ZAJĄC & ZAJĄC 2001). W Dolinie Górnej Narwi mieczyk dachówkowaty był podawany dotychczas z trzech stanowisk: dwóch wysp mineralnych, tzw. „grądzików”, położonych na południe od Suraza, oddalonych od siebie o około 150 metrów (FC49) i reduity Koziołek – ziemnego szańca zbudowanego przez wojska litewskie w 1656 r., położonego wśród bagien w północnej części Narwiańskiego Parku Narodowego (FC18) (WOŁKOWYCKI i in. 2003; DZIEJMA & WOŁKOWYCKI 2004; WOŁKOWYCKI 2006a, b).

Nowo odkryte stanowisko *Gladiolus imbricatus* w Dolinie Górnej Narwi zlokalizowane jest na wyniesieniach mineralnych tworzących wąski, prawie kilometrowy pas położony w środkowej części rozległego torfowiska (uroczyska Rynki) w Narwiańskim Parku Narodowym (FC39). Ciąg połączonych ze sobą wydym, porośniętych roślinnością nieleśną, otoczony jest szuwarami turzycowymi (głównie *Caricetum appropinquatae*), zaroślami wierzbowymi i olsami. Brzeżne partie wydym zajmuje roślinność łąk trzęślicowych, zarastających od strony torfowisk przez *Salix rosmarinifolia* i *S. cinerea* (KOŁOS i in. 1996). Mieczyk dachówkowaty rośnie na łące trzęślicowej razem z innymi rzadkimi elementami rodzimej flory: *Iris sibirica*, *Gentiana pneumonanthe* i *Dianthus superbus* (por. zdj. fitosocjologiczne). Populację mieczyka tworzą dwa niewielkie skupienia: mniejsze, położone 300 metrów od zachodniego krańca wyniesienia, i drugie, większe oddalone o dalsze 200 metrów na wschód. Mniejsze skupisko liczy sześć, a większe – 18 kwitnących osobników rosnących w niewielkim rozproszeniu.

Zdj. 1. Data: 29.07.2009. Powierzchnia 25 m². Zwarcie warstw: b – 5%; c – 100%. Liczba gatunków – 27. **ChCl. Molinio-Arrhenatheretea:** *Holcus lanatus* +, *Ranunculus repens* +, *Vicia cracca* +; **ChO. Molinieta:** *Molinia caerulea* 4, *Deschampsia caespitosa* 1, *Polygonum bistorta* 1, *Veronica longifolia* 1, *Cirsium palustre* +, *Dianthus superbus* +, *Filipendula ulmaria* +, *Gladiolus imbricatus* +, *Iris sibirica* +, *Lysimachia vulgaris* +, *Potentilla erecta* +; **ChCl. Phragmitetea:** *Galium palustre* +, *Phragmites australis* +; **ChCl. Nardo-Callunetea:** *Hypericum maculatum* +, *Veronica officinalis* +; **ChCl. Artemisietea vulgaris:** *Galeopsis pubescens* +, *Galium aparinae* +, *Geum urbanum* +, *Urtica dioica* +; **Towarzyszące:** *Stellaria graminea* 2, *Frangula alnus* (b) 1, *Salix rosmarinifolia* (b) 1, *S. cinerea* (c) +, *Scrophularia nodosa* +, *Stellaria palustris* +.

Mieczyk dachówkowaty to gatunek związany z wilgotnymi łąkami trzęślicowymi (*Molinion*), a także dąbrowami świetlistymi (*Quercetalia pubescenti-petraeae*) (MATUSZKIEWICZ 2001; ZAJĄC & ZAJĄC 2001); spotykany również w fitocenozach *Calamagrostis epigejos*, *Carex brizoides* i w innych zbiorowiskach o antropogenicznym charakterze (FALKOWSKI 2002; PIĘKOŚ-MIRKOWA & MIREK 2006). Zmiany użytkowania łąk, ich osuszanie, zaorywanie lub nadmierny wypas prowadzą do zaniku populacji *Gladiolus imbricatus*, a także innych rzadkich gatunków flory. W uroczysku Rynki stanowiskom mieczyka zagraża sukcesja w kierunku zbiorowisk zaroślowych. Brak użytkowania może doprowadzić do zajęcia całej powierzchni grządek przez krzewy, zwłaszcza *Salix cinerea* i *S. rosmarinifolia*. Utrzymaniu populacji mieczyka dachówkowatego w dobrej kondycji służy ekstensywne użytkowanie łąk. Zalecane jest koszenie łąk raz do roku późnym latem, a w następnych latach koszenie połączone z umiarkowanym wypasaniem (MOORA i in. 2007; JÖGAR & MOORA 2008).

Podziękowania. Druk sfinansowano w ramach projektu S/WBiŚ/21/08.

Summary. A new locality of *Gladiolus imbricatus* (Iridaceae) in the Upper Narew Valley (Narew National Park). The data on occurrence of *Gladiolus imbricatus* L. in the Upper Narew Valley (North Podlasie Upland mesoregion) is given in the paper. The population is composed of 24 flowering specimens, which create two small aggregations within wet meadows (*Molinion*). Late summer mowing and moderate grazing in order to maintaining the local population is suggested.

LITERATURA

- CZERWIŃSKI A. 1967. Niektóre rzadsze rośliny naczyniowe województwa białostockiego. Część 1. – *Fragm. Flor. Geobot.* **13**(3): 329–335.
- DZIEJMA C. & WOŁKOWYCKI D. 2004. Flora roślin naczyniowych Narwiańskiego Parku Narodowego. – W: H. BANASZUK (red.), *Przyroda Podlasia. Narwiański Park Narodowy*. s. 195–207. Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok.
- FALKOWSKI M. 2002. Nowe stanowisko *Gladiolus imbricatus* (Iridaceae) w dolinie środkowej Wisły. – *Fragm. Flor. Geobot. Polonica* **9**: 369–370.
- GŁOWACKI Z., FALKOWSKI M., KRECHOWSKI J., MARCINIUK J., MARCINIUK P., NOWICKA-FALKOWSKA K. & WIERZBA M. 2003. Czerwona lista roślin naczyniowych Niziny Południowopodlaskiej. – *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **59**(2): 5–41.
- HULTÉN E. & FRIES M. 1986. *Atlas of North European vascular plants. North of the Tropic of Cancer*. **1–3**. Koeltz Scientific Books, Königstein.
- JAKUBOWSKA-GABARA J. & KUCHARSKI L. 1999. Ginące i zagrożone gatunki flory naczyniowej zbiorowisk naturalnych i półnaturalnych Polski Środkowej. – *Fragm. Flor. Geobot. Ser. Polonica* **6**: 55–74.
- JÖGAR Ü. & MOORA M. 2008. Reintroduction of a rare plant (*Gladiolus imbricatus*) population to a river floodplain – how important is meadow management? – *Restor. Ecol.* **16**(3): 382–385.
- KAMOCKI A., KOŁOS A. & KŁOSZEWSKA E. 2000. Walory przyrodnicze uroczyska i zalecenia ochronne. – W: A. CZERWIŃSKI, A. KOŁOS & B. MATOWICKA (red.), *Przemiany siedlisk i roślinności torfowisk uroczyska Stare Biele w Puszczy Knyszyńskiej*. – *Rozpr. Nauk.* **70**, s. 201–210. Politechnika Białostocka.
- KOŁOS A., MATOWICKA B. & STEPANIUK M. 1996. Kompleksowe badania przyrodnicze w projektowanym rezerwacie przyrody „Rynki” w Narwiańskim Parku Krajobrazowym. – *Problemy Ekologii Krajobrazu* **2**: 95–98.

- MARCINIUK J., MARCINIUK P., FALKOWSKI M., GŁOWACKI Z., KRECHOWSKI J., NOWICKA-FALKOWSKA K. & WIERZBA M. 2003. Zagrożone gatunki roślin naczyniowych na terenie Parku Krajobrazowego „Podlaski Przełom Bugu”. – *Parki Nar. Rez. Przyr.* **22**(1): 57–69.
- MATUSZKIEWICZ W. 2001. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. *Vademecum Geobotanicum* **3**. s. 537. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- MOORA M., KOSE M. & JÖGAR Ü. 2007. Optimal management of the rare *Gladiolus imbricatus* in Estonian coastal meadows indicated by its population structure. – *Appl. Veg. Sci.* **10**: 161–168.
- NOWAK A., NOWAK S. & SPAŁEK K. 2008. Red list of vascular plants of Opole Province – 2008. – *Opole Scientific Society Nature Journal* **41**: 141–158.
- PIĘKOŚ-MIRKOWA H. & MIREK Z. 2006. Flora Polski. Rośliny chronione. s. 417. Multico Oficyna Wydawnicza, Warszawa.
- SCHNITTLER M. & GÜNTHER K.-F. 1999. Central European vascular plants requiring priority conservation measures – an analysis from national Red Lists and distribution maps. – *Biodiv. Conserv.* **8**: 891–925.
- SOKOŁOWSKI A. W. 1995. Flora roślin naczyniowych Puszczy Białowieskiej. s. 273. Białowiecki Park Narodowy, Białowieża.
- SOKOŁOWSKI A. W. & WÓLKOWYCKI D. 2004. Czerwona księga roślin naczyniowych województwa podlaskiego. – W: E. JĘDRZEJCZAK (red.), *Przyroda Polski w europejskim dziedzictwie dóbr natury*, s. 93. Materiały 53 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Wyd. ATR, Bydgoszcz.
- WERPACHOWSKI C. 2000. Lista roślin naczyniowych Kotliny Biebrzańskiej ze szczególnym uwzględnieniem Biebrzańskiego Parku Narodowego. – *Parki Nar. Rez. Przyr.* **19**(4): 19–52.
- WERPACHOWSKI C. 2005. Świat roślin naczyniowych Kotliny Biebrzańskiej i Biebrzańskiego Parku Narodowego. – W: A. DYRCZ & C. WERPACHOWSKI (red.), *Przyroda Biebrzańskiego Parku Narodowego*, s. 87–106. Biebrzański Park Narodowy, Osowiec-Twierdza.
- WÓLKOWYCKI D. 2006a. Diversity of the flora of vascular plants on the mineral habitat islands in the Upper Narew Valley (NE Poland). – *Pol. J. Env. Stud.* **15**(5d): 264–267.
- WÓLKOWYCKI D. 2006b. Influence of the isolation and size of mineral-habitat islands on the species richness of vascular plants in the Upper Narew Valley (NE Poland). – *Pol. Bot. Stud.* **22**: 551–560.
- WÓLKOWYCKI D., DZIEJMA C. & SZEWCZYK M. 2003. Rośliny naczyniowe Narwiańskiego Parku Narodowego. – *Parki Nar. Rez. Przyr.* **22**(3): 369–406.
- ZAJĄC A. & ZAJĄC M. (red.) 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. s. xii + 714. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- ŻUKOWSKI W. & JACKOWIAK B. 1995. Lista roślin naczyniowych ginących i zagrożonych na Pomorzu Zachodnim i w Wielkopolsce. – W: W. ŻUKOWSKI & B. JACKOWIAK (red.), *Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski*. – *Pr. Zakł. Takson. Roślin UAM w Poznaniu* **3**: 9–96.
- BEATA MATOWICKA, *Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska, Politechnika Białostocka, ul. Wiejska 45 E, 15–351 Białystok, Polska; e-mail: b.matowicka@pb.edu.pl (autor do korespondencji)*
- ALEKSANDER KOŁOS, *Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska, Politechnika Białostocka, ul. Wiejska 45 E, 15–351 Białystok, Polska; e-mail: a.kolos@pb.edu.pl*